

ALISHER NAVOIY IJODINI O'RGANISH

Jo'rayeva Nodiraxon Andurahimovna.

2-son politexnikumi ona tili
va adabiyot fani o'qituvchisi.

Annotatsiya.

Mazkur maqolada buyuk o'zbek shoiri va mutafakkiri Alisher Navoiyning boy adabiy merosi, uning o'zbek adabiyoti va madaniyatidagi o'rni yoritilgan. Navoiy ijodining asosiy yo'nalishlari, uning g'azal, doston, masnaviy va boshqa janrlardagi asarlari tahlil qilinadi. Shuningdek, shoirning "Xamsa" turkumidagi asarlari, tasavvufiy va axloqiy g'oyalari, she'riyatdagi badiiy mahorati, til va uslub xususiyatlari hamda uning jahon adabiyotiga qo'shgan hissasi haqida fikr yuritiladi. Maqola yosh avlodni ma'naviy tarbiyalashda Navoiy merosining ahamiyatiga ham e'tibor qaratadi.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, ijod, she'riyat, Xamsa, doston, g'azal, tasavvuf, ma'naviy meros, adabiyot, o'zbek madaniyati, badiiy mahorat, axloqiy g'oyalar

O'zbek adabiyoti tarixida betakror iz qoldirgan buyuk mutafakkir Alisher Navoiy ijodi nafaqat o'z davrida, balki hozirgi zamonda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. U o'zining chuqur falsafiy mazmunga ega asarlari, boy til boyligi va yuksak badiiy mahorati bilan o'zbek adabiyotini yangi bosqichga olib chiqqan. Navoiy birinchi bo'lib o'zbek tilida yirik badiiy asarlar yaratib, turkiy tilning adabiy imkoniyatlarini keng namoyon etdi va bu orqali xalq o'rtasida milliy o'zlikni uyg'otdi. Uning "Xamsa" turkumiga kiruvchi dostonlari, g'azallari va nasriy asarlari bugungi kunda ham o'quvchilarni ma'naviy tarbiyalashda, ularning estetik didini shakllantirishda muhim manba bo'lib xizmat qilmoqda. Mazkur maqolada Alisher Navoiy ijodining asosiy xususiyatlari, adabiyotimizdagi tutgan o'rni va yosh avlod tarbiyasidagi roli tahlil etiladi.

Alisher Navoiy ijodi o'zbek adabiyoti tarixida beqiyos o'rin egallaydi. U o'zining asarlari orqali nafaqat badiiy so'z san'atining yuksak namunalarini yaratdi, balki o'z

xalqining ma'naviy dunyosini, axloqiy-ruhiy qadriyatlarini ham aks ettirdi. Navoiy o'z ijodini ikki asosiy yo'nalishda olib borgan: biri g'azalchilik – lirika sohasida, ikkinchisi esa epik janr, ya'ni dostonchilik yo'nalishida. Har ikki yo'nalishda ham u yuksak badiiylilik va falsafiylikka erishgan.

Shoirning eng mashhur asarlaridan biri — “Xamsa” turkumiga kiruvchi besh dostonidir: “Hayrat ul-abror”, “Farhod va Shirin”, “Layli va Majnun”, “Sab'ai sayyor” va “Saddi Iskandariy”. Bu dostonlar Sharq adabiyotidagi klassik an'analarga tayangan holda yaratilgan bo'lib, ular orqali shoir ezgulik, sabr-toqat, adolat, muhabbat va ilm-ma'rifat g'oyalarini keng targ'ib etgan.

Navoiy g'azallari ham o'zining badiiy yetukligi, musiqiy ohangi va tasavvufiy mazmuni bilan ajralib turadi. U lirika orqali inson qalbi, sevgi, ilohiy muhabbat, hayot mazmuni kabi mavzularni yuksak san'at darajasida ifodalagan. Shoirning “G'aroyib us-sig'ar”, “Navodir ush-shabob”, “Badoyi' ul-vasat”, “Favoyid ul-kibar” kabi devonlari uning lirik mahoratining yorqin namunalaridandir.

Navoiy asarlarida tasavvufiy qarashlar keng o'rin olgan. U insonni ma'naviy yetuklikka chorlagan, ruhiy poklik va ilohiy muhabbatni yuksak qadriyat sifatida tasvirlagan. Ayniqsa, “Lison ut-tayr” asarida bu g'oyalar chuqur ifoda etilgan bo'lib, unda insonning ma'naviy kamolot sari intilishi ramziy obrazlar orqali yoritilgan.

Alisher Navoiy nafaqat shoir, balki atoqli davlat arbobi, tarixchi va tilshunos sifatida ham o'z davrining ilg'or ziyolilaridan biri bo'lgan. U o'zbek tilining rivojlanishiga katta hissa qo'shib, fors tiliga teng raqib bo'la oladigan adabiy til yaratdi. “Muhokamat ul-lug'atayn” asarida u o'zbek tilining boyligi va ifoda imkoniyatlarini ilmiy asosda isbotlagan.

Navoiy ijodining dolzarbligi shundaki, uning asarlarida ilgari surilgan g'oyalar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. U yosh avlodni komillikka, halollikka, sabr-toqat va ilm olishga undaydi. Shu sababli, Alisher Navoiy merosi nafaqat adabiy, balki tarbiyaviy jihatdan ham bebaho manba hisoblanadi.

Alisher Navoiy asarlarida ayollarga bo'lgan hurmat, insonparvarlik va adolat g'oyalari alohida o'rin egallaydi. Uning “Farhod va Shirin” dostonida Shirin obrazi

nafaqat go‘zallik, balki aql, sabr va jasorat timsoli sifatida tasvirlanadi. Bu orqali shoir o‘z davrida ayollar mavqeiga ijobiy munosabat bildirgan va ularning jamiyatdagi o‘rnini e‘tirof etgan. Bu holat Navoiyning ma‘rifatparvar shoir bo‘lganligini ko‘rsatadi.

Navoiy asarlarida xalqning turmush tarzi, ijtimoiy-siyosiy munosabatlar, jamiyatdagi illatlar va ularning ildizlari ham badiiy tahlil qilinadi. U ba‘zan ochiq, ba‘zan ramziy ifodalar orqali xalqni ezgulikka, haqiqat va adolatga chorlagan. Ayniqsa, “Mahbub ul-qulub” asarida u turli ijtimoiy qatlam vakillarining axloqiy sifatlarini ochib beradi va ularni isloh qilish g‘oyasini ilgari suradi. Bu asar axloqiy-falsafiy risola bo‘lib, jamiyat hayoti uchun muhim dars bo‘lib xizmat qiladi.

Alisher Navoiy o‘z ijodida milliy birlik va madaniy yuksalish g‘oyalarini ilgari surgan. U o‘z asarlari orqali xalqni ilm-ma‘rifatga, o‘zligiga, tiliga va madaniyatiga hurmat bilan qarashga undagan. “Munojot” kabi asarlarida esa Allohga bo‘lgan sadoqat, tavba va iltijo holatlari tasvirlanib, o‘quvchini o‘zini anglashga, ruhiy poklanishga chorlaydi.

Navoiyning ijodiy merosi bugungi kunda ham o‘zbek xalqining ma‘naviy mulkidir. Uning asarlari maktab va oliy ta‘lim tizimida keng o‘rganiladi, tadqiq qilinadi va yosh avlodga namuna sifatida tavsiya etiladi. Shoirning asarlari orqali talabalar faqat adabiy bilim emas, balki insoniy fazilatlar, vatanparvarlik va komillik haqidagi qarashlarni ham o‘zlashtiradilar.

Alisher Navoiy asarlarining o‘rganilishi, ularning tarjima qilinishi va boshqa tillarga yoyilishi natijasida shoir nafaqat milliy, balki jahon miqyosidagi adiblar qatoriga kiradi. Uning ijodi turli millat va elat vakillari tomonidan ham o‘rganilmoqda, bu esa Navoiyning umumjahoniy qadriyatlar targ‘ibotchisi bo‘lganligini ko‘rsatadi.

Xulosa

Alisher Navoiy ijodi o‘zbek adabiyotining bebaho xazinasini sanaladi. Uning asarlari nafaqat badiiy go‘zalligi, balki chuqur ma‘naviy-ma‘rifiy mazmuni bilan ham ajralib turadi. Navoiy o‘z she‘rlari va dostonlarida insonparvarlik, adolat, ilmu ma‘rifat, vatanparvarlik, muhabbat va do‘stlik kabi umuminsoniy qadriyatlarni tarannum etgan. Uning "Xamsa", "Muhokamat ul-lug‘atayn", "Lison ut-Tayr",

"Mahbub ul-qulub" kabi asarlari o'zbek adabiy tilining shakllanishida, rivojlanishida va boyishida muhim rol o'ynagan.

Navoiy merosini o'rganish yosh avlodni ma'naviy jihatdan boyitadi, ularni milliy qadriyatlar, tarix va adabiyotga hurmat ruhida tarbiyalaydi. Shuningdek, Alisher Navoiy ijodini chuqur o'rganish orqali biz o'zbek tilining imkoniyatlarini yanada teranroq anglab, uni asrab-avaylashga bo'lgan mas'uliyatimizni his qilamiz. Shunday qilib, Navoiy asarlari o'z ahamiyatini hech qachon yo'qotmaydigan, abadiy ma'naviy manba bo'lib qoladi.

REFERENCES

1. Ogoh Sirri Levend. Alisher Navoiy, 1965, -Anqara.
2. Boltaboev H., Mahmudov M. Adabiy-estetik tafakkur tarixi. T.: Mumtoz so'z, 2013.
3. Valixo'jaev B. Alisher Navoiy she'riyati. – Samarqand: Sam DU nashri, 2001. – 100 b.
4. M. Muhiddinov. Komil inson – adabiyot ideali. Toshkent. Ma'naviyat. 2015
5. Xasanova, M. J. (2021). SAKKOKIYNING NA'T QASIDASI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(10), 1022-1029.
6. Mustafayev, U. U. (2021). YANGI O'ZBEKISTON: QADRIYATLAR VA FALSAFIY FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI BO'YICHA AYRIM MULOHAZALAR. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(10), 568-577.